

Wilson McLeod, Robert Dunbar, Kathryn Jones & John Walsh (Eag.), (2022)

***Language, Policy and Territory: A Festschrift for Colin H. Williams* Palgrave Macmillan**

Alexandra Philbin, Universitat de València

Mar a mhíníonn na heagarthóirí sa réamhrá leis an leabhar seo, is é an aidhm atá leis ná a cheart a dhéanamh agus ómós a thabhairt do Colin H. Williams, scoláire ríthábhachtach a mbaineann a shaothar le comhthéacsanna, tréimhsí agus disciplíní éagsúla. Tá trí théama curtha ag na heagarthóirí i dteideal an leabhair, ar croílár an tsaothair iad, agus tá na téamaí seo le haithint i ngach ceann de na hocht n-aiste dhéag atá ann. Tá na haistí roinnte ina gceithre chuid, ina ndírítear ar theoiric an bheartais teanga, an beartas teanga sa Bhreatain Bheag, an beartas teanga i gCeanada agus an beartas teanga in Éirinn, in Albain agus sa Chatalóin. Tá taithí ag Williams ar an mbeartas mionteanga sna háiteanna seo go léir agus is é an taithí seo atá mar bhonn faoi na haistí sa leabhar. Ní achoimre ar shaothar Williams atá sa leabhar seo. Ina ionad sin, tá a shaothar mar thúsphointe atá tar éis tuilleadh machnaimh a spreagadh i ngach údar ar a chomhthéacs féin. Mar sin, is deas an rud é go bhfuil iarfhocal le léamh ag deireadh an leabhair le Williams féin. Taispeántar tríd an leabhar go bhfuil na húdair go léir ag foghlaim agus ag forbairt a gcuid scoláireachta agus iad ag comhoibriú agus i gcomhairle lena chéile. Tugann an leabhar an t-eolas ar na coincheapa agus na comhthéacsanna atá de dhíth ar neacha léinn agus ar lucht déanta beartas le páirt a ghlacadh sa chomhrá leanúnach agus tábhachtach seo.

Is é an chéad chuid den leabhar ná ‘Theorising Language Policy and Regulation’ agus díritear sa chuid seo ar cheisteanna teoirice a bhaineann le cur chun cinn na dteangacha atá mionlaithe agus leis an mbeartas teanga. Éilíonn Huw Lewis agus Elin Royles go mbaintear leas as teoiricí ón anailís beartais i gcoitinne le mionscrúdú a dhéanamh ar an mbeartas

teanga agus an bhfáth a ndéantar cinntí faoi leith. Sa chéad chaibidil eile, féachann Emyr Lewis ar an gceart chun cainte (*‘the right to chat’*), is é sin, an ceart chun labhairt le duine ar bith sa teanga ar mian linn nuair is mian linn. Toisc nach mbaineann an ceart seo i gcónaí le dualgais an Stáit, tá cainteoirí ag brath ar thoil na ndaoine a bhfuil an chumhacht theangeolaíoch acu sa chomhthéacs. Dar leis an údar go mba chóir dlithe idirnáisiúnta a fhorbairt a gcosnaítear an ceart seo iontu. Pléitear an nasc idir teangacha agus spás i gcaibidil le Bernadette O’Rourke. Cuireann sí in iúl dúinn go bhfuil orainn smaoineamh ar an tíreolaíocht mar theangeolaithe le brí a bhaint as an gcaidreamh atá ag cainteoirí leis an spás timpeall orthu. Ní caidreamh nádúrtha atá eatarthu, ach caidreamh a chruthaítear trí chleachtaí na gcainteoirí. Sa chaibidil dheireanach sa chuid seo, díríonn François Grin ar an eacnamaíocht mar ábhar chun tuiscint a fháil ar an teanga mar leas pobail (*public good*). Mar a dhéanann na húdair eile sa chuid seo, taispeánann Grin na buntáistí a bhaineann le fráma idirdhisciplíneach a úsáid san anailís ar na mionteangacha.

Leantar leis an mbéim ar an gcomhoibriú sa dara cuid den leabhar, dar teideal ‘Language Policy Challenges in Wales’. Féachann Meirion Prys Jones ar chur chun cinn na Breatnaise le tríocha bliain, ag díriú ar Bhord na Breatnaise agus aistriú na ndualgas a bhí aige chuig Oifig an Choimisinéara Teanga agus Rialtas na Breataine Bige in 2012. Meabhraíonn sé dúinn an tábhacht a bhaineann le teagmháil dhíreach leis an bpobal teanga. Déanann Robert Dunbar anailís ar reachtaíocht teanga le blianta beaga anuas agus tarraingíonn sé aird ar an aitheantas a thugtar do chainteoirí Breatnaise mar ghrúpa sa reachtaíocht seo. Téann Rhys Jones i ngleic leis an gcaidreamh casta idir dúichí faoi leith agus líonraí. Tugann sé le fios go bhfuil tionchar ag an dá cheann acu ar a chéile. Déanann Kathryn Jones tagairt don spás chomh maith agus í ag áitiú go bhfuil gá le smaoineamh ar an nasc idir an phleanáil talún agus an phleanáil teanga le milliún cainteoir Breatnaise a bhaint amach faoin mbliain 2050, atá mar sprioc an Rialtais. Díríonn Eleri Hedd James ar

logainmneacha na tíre, chaighdeánú agus chur chun cinn na logainmneacha. Mar a dhéanann Meirion Prys Jones sa chuid chéanna, leagann sí béim ar an reachtaíocht agus ar chomhairle ó eagraíochtaí ag leibhéal áitiúil araon. Tá an teachtaireacht chéanna ag Steve Morris sa chaibidil dheireanach agus é ag scríobh ar Canolfannau Cumraeg, is iad sin, ionaid a gcuirtear an Bhreatnais chun cinn iontu. Tá tacaíocht ón mbun aníos ag teastáil i bhforbairt na n-ionad seo, dar leis.

Bogaimid ar aghaidh ón mBreatain Bheag go Ceanada sa tríú cuid den leabhar ‘Language Policy Challenges in Canada’. Cuireann Linda Cardinal agus Anastasia Llewellyn tús leis an gcuid seo le caibidil a bhaineann le ceachtanna a fhoghlaim ó bheartas teanga in áit amháin le beartas teanga a fhorbairt in áit eile, ag díriú ar obair Williams sa Bhreatain Bheag agus i gCeanada. Seo gné eile den chomhoibriú a bhíonn á éileamh ó thús deireadh an leabhair seo. Féachann Graham Fraser ar thionchar duine amháin i stair an bheartais teanga i gCeanada, F.R. Scott (1899-1985), a bhí tógtha le tábhacht na Fraincise agus an Bhéarla i ngach cearn den tír. Tá Charles Castonguay buartha faoi mheath na Fraincise i gCeanada ina chaibidil agus leagann sé béim ar Quebec mar áit a bhfuil 91% de na daoine lonnaithe a labhraíonn an teanga go príomha sa bhaile i gCeanada. Dar leis go bhfuil ar rialtas na tíre cabhrú leis an réigiún i gcur chun cinn na teanga. Díríonn Richard Y. Bourhis ar chainteoirí Béarla in Quebec mar ghrúpa agus é ag léiriú na ndeacrachtaí atá ag an bpobal seo ó thaobh na déimeagrafaice de agus ó thaobh na hoibre de. Molaim na húdair as castacht an cháis seo a chur os ár gcomhair go héifeachtach. Mar sin féin, ní éalaíonn an chuid seo den leabhar ó “linguistic duality” (Castonguay, lth. 273) na tíre, bunaithe ar an bhFraincis agus ar an mBéarla. Ba bhreá liom féin tuilleadh tagairtí a fheiceáil sa chuid seo do theangacha Dúchasacha Cheanada.

Is é an chuid dheireanach den leabhar seo ná ‘Language Policy Challenges in Ireland, Scotland and Catalonia’, a leanann le téamaí an leabhair go dtí seo. Pléann John Walsh

tuiscentí spásúla a bhaineann leis an nGaeilge, go háirithe na tuiscentí atá le haithint sa léiriú cartagrafach coitianta ar an teanga. Díríonn Janet Muller ar an nGaeilge i dTuaisceart na hÉireann agus í ag rianú na n-iarrachtaí le hAcht Gaeilge a fháil don réigiún ó 2000 ar aghaidh. Mar a dhéanann na húdair sa tráchtareacht ar Cheanada, léirítear cé chomh casta agus atá an cás teanga seo ar bhealach soiléir. Téimid ar ais chuig téama an chomhoibrithe i gcaibidil le Wilson McLeod mar go ndéanann an t-údar machnamh ar thionchar na Breataine Bige ar an mbeartas teanga in Albain. Míníonn sé go mbíonn gníomhaithe teanga in Albain ag breathnú ar chás na Breatnaise ach go bhfuil difir mhóra idir na tíortha ó thaobh na déimeagrafaice de agus ó thaobh an chreata reachtaíochta atá sa dá thír. Tá gá, dar leis, le smaoineamh ar an gcomhthéacs áitiúil agus beartas teanga i gcomhthéacs eile á phlé. Sa chaibidil dheireanach den chuid seo den leabhar, pléann Maite Puigdevall feachtas rathúil sa Chatalóin, Voluntariat per la Llengua, a chruthaíonn beirteanna teangeolaíocha a labhraíonn Catalóinis le chéile. Féachann sí ar na buntáistí a bhaineann leis an bhfeachtas seo agus na féidearthachtaí atá aige le tuiscent a chothú idir daoine as an gCatalóin ó dhúchas agus daoine as pobail inimirceacha tríd an teanga. Tríd seo is féidir comhoibriú idir daoine sa phobal féin a fheiceáil mar théama.

Chuirfeadh daoine a dhéanann staidéar ar chás na Gaeilge agus cainteoirí Gaeilge araon spéis ar leith sna caibidlí le John Walsh agus Janet Muller sa chuid seo den leabhar. Mar sin, tá tuilleadh plé tuillte acu sa léirmheas seo. Ábhair thráthúla atá faoi chaibidil ag an mbeirt acu: déanann Walsh cur síos ar na hathruithe sa bheartas teanga in Acht na Gaeltachta 2012 agus na catagóirí spásúla nua don Ghaeilge atá á dtabhairt isteach dá bharr, agus baineann plé Muller leis an troid leanúnach i dTuaisceart na hÉireann le hAcht Gaeilge a fháil. Níl drogall ar cheachtar acu bunchoincheapa agus institiúidí móra i saol na Gaeilge a cheistiú. Ceistíonn Walsh an íomhá den Ghaeilge a chuirtear chun cinn sna hiarrachtaí leis an teanga a léarscáiliú, ó léarscáiliú na Gaeltachta go dtí na léarscáileanna CFG (GIS) ón rialtas

a thaispeánann na catagóirí spásúla nua (na Bailte Seirbhíse Gaeltachta agus na Líonraí Gaeilge). Ní léirítear sna léarscáileanna seo na naisc atá ann idir spáis éagsúla nó go gcruthaítear spás go sóisialta agus molann an t-údar go bhforbrófaí léirithe cartagrafacha nua don teanga. I dtosach báire, ceistíonn Muller an cinneadh infheistíocht Fhoras na Gaeilge a chiorrú don eagraíocht POBAL agus tá sí buartha faoin spleáchas a spreagann na moltaí sa chomhaontú New Decade, New Approach ar pháirtithe polaitíochta i dTuaisceart na hÉireann. Cuireann sí in iúl go bhfuil imní uirthi go mbeadh sé deacair aon mholadh lag a thagann ó Westminster a athrú chomh maith. Beidh le feiceáil. Molaim na húdair seo as na téamaí casta seo a phlé go soiléir agus go hionraic.

Is léir go mbaineann na heagarthóirí agus na húdair a sprioc amach. Ní bheadh amhras ar aon duine faoin tionchar ollmhór atá ag Colin H. Williams ar théama an bheartais teanga i dtíortha éagsúla tar éis an leabhar seo a léamh. Mar a dhéanann Williams sa saothar s’aigesean, léiríonn na húdair cothromaíocht idir an machnamh acadúil ar choincheapa casta a bhaineann le cás na mionteangacha agus an machnamh praiticiúil ar dheacrachtaí sa bhforbairt beartais chomh maith. Mar sin, tá cúis na gceart teanga agus na gcainteoirí mionteangacha lárnach tríd síos. Níl aon dabht ach go rachaidh an réimse leathan ábhar agus comhthéacsanna i bhfeidhm ar an léitheoir. Cé go bhfuil an-éagsúlacht sa leabhar, tá moladh tuillte ag na heagarthóirí as an leanúnachas a théann tríd an leabhar, go háirithe ó thaobh cúrsaí spásúla de. Is léitheoireacht riachtanach é an leabhar seo d’aon duine atá ag iarraidh plé leis an nasc casta atá idir cainteoirí mionteangacha agus na spáis agus caidrimh spásúla timpeall orthu (ag leibhéal áitiúil, réigiúnach nó náisiúnach). Eascraíonn an-chuid ceisteanna as an bplé air seo agus tugann an leabhar cuireadh don léitheoir leanúint ar aghaidh leis an bhforbairt smaointe atá le feiceáil sa chomhrá idir na húdair agus saothar Williams. Mar gheall air seo, agus toisc go bhfuil an cur síos déanta ag na húdair chomh soiléir, mholfaínn

an leabhar go láidir do neach léinn ar bith a bhfuil suim acu sna mionteangacha, go háirithe caidrimh spásúla na gcainteoirí.